

DAMJAN HANČIČ*

Germanizacija toponimov pod nemško okupacijo Gorenjske 1941–1945

IZVLEČEK

Avtor v prispevku prikaže proces ponemčevanja slovenskih krajevnih imen (toponimov) na Gorenjskem v času nemške okupacije med letoma 1941 in 1945. Okupacijske oblasti so se pri uradnem preimenovanju krajev iz slovenskih v nemške večinoma oprle na nemška poimenovanja krajev iz časa Avstro-Ogrske, ponekod pa so uvedle povsem nova nemška poimenovanja. To je bilo največkrat v primerih, ko je bodisi dotedanje nemško poimenovanje temeljilo na slovenskem izvirniku in je bilo zato nemško govorečemu preveč težavno za izgovorjavo bodisi je imelo preveč katoliško konotacijo. V večjih gorenjskih krajih, kjer so že imeli uveden ulični sistem naslovov, pa pri po-/pre-/imenovanjih ulic in trgov ob splošnih ponemčevalnih težnjah zaznavamo še težnjo po utrjevanju politične hegemonije nacistične stranke (NSDAP), saj poleg poimenovanj po znamenitih osebnostih iz nemške zgodovine in kulture uvajajo poimenovanja po vodilnih možeh nacionalsocialističnega gibanja.

KLJUČNE BESEDE

toponimi, Gorenjska, nemška okupacija, druga svetovna vojna, germanizacija

ABSTRACT

GERMANIZATION OF TOPONYMS UNDER THE GERMAN OCCUPATION OF UPPER CARNIOLA BETWEEN 1941 AND 1945

The article presents the process of Germanizing Slovenian toponyms or place names in Upper Carniola under the German occupation between 1941 and 1945. In undertaking this task, the occupation authorities largely relied on German place names from the time of Austria–Hungary and in some areas by introducing entirely new German designations. This usually occurred in cases where the former German designation was derived from the Slovenian original and too difficult to pronounce for German speakers, or it bore an excessively Catholic connotation. In major Upper Carniolan towns, where the system of street addresses had already been in place, the practice of (re)naming streets and squares reflected not only the tendency to Germanize but also to reinforce the political hegemony of the German National Socialist Party (NSDAP) by introducing designations after famous German historical and cultural figures as well the leaders of the German National Socialist movement.

KEYWORDS

toponyms, Upper Carniola, German occupation, Second World War, Germanization

* dr., znanstveni sodelavec, Študijski center za narodno spravo, Ljubljana, damjan.hancic@scnr.si,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1885-1885>

UVOD

Krajevna imena so pogosta tema raziskav v okviru različnih ved. Če so bile starejše raziskave te tematike predvsem »klasično« geografske ter so obravnavale izvor, starost, pomen, oblikovne značilnosti in prostorsko razširjenost krajevnih imen, so se v zadnjih letih tudi na tem področju uveljavili raziskovalni pristopi, s pomočjo katerih so v ospredje prišli tudi ideološki, simbolni, spoznavni in čustveni vidiki krajevnih imen. Krajevna imena namreč niso zgolj označevalci, temveč tudi nosilci različnih pomenov in čustev, s pomočjo katerih se oblikuje odnos do pokrajine in s tem posledično kolektivna identiteta. Ljudem krajevna imena ponujajo vpogled v preteklost kraja njihovega bivanja in tako delujejo kot element tradicije. Poleg tega jim dajejo občutek pripadnosti in jih ločujejo od prebivalcev drugih krajev.¹ Upoštevajoč to njihovo simbolno dimenzijo in pomen pri oblikovanju kolektivne identitete ni presenetljivo, da so v določenih kontekstih toponimi postali polje ideološkega boja.² Tudi zemljepisna imena lahko namreč razumemo kot politične simbole, če ti v določenem zgodovinskem kontekstu služijo predstavljanju političnih vrednot določene skupnosti ali skupine. Kateri toponimi tako sporočilnost prevzamejo, je odvisno od širšega družbeno-političnega konteksta. S pojavom nacionalizma je tako že jezik ali izvor določenega toponima postal političen in posledično potencialno sporen. V moderni dobi se tako utilitarna in simbolna funkcija krajevnih imen vedno tesneje prepletata.³ Za ustvarjanje kolektivnega spomina določene skupnosti so pomembni tudi (nekateri) toponimi, ki se nanašajo na določene pomembne zgodovinske osebnosti ali dogodke, saj ti bistveno prispevajo k prenašanju kulturnega spomina skupnosti. Ker je kulturni spomin bistvenega pomena za samorazumevanje določene skupnosti, so kraji spomina pogosto predmet kulturnega boja, kar velja tudi za krajevna imena in zlasti poimenovanje ulic ter trgov v posameznih krajih.⁴

Prispevek skuša prikazati doslej manj raziskano področje germanizacije slovenskih toponimov na Gorenjskem v obdobju nemške okupacije. Odgovoriti želi na vprašanje, v kolikšni meri so se nemške okupacijske oblasti pri tem oprle na nemško poimenovanje krajev iz časa Avstro-Ogrske monarhije (v nadaljevanju: AO) in v kolikšni

meri oziroma kje konkretno so se posluževale povsem novih (nemških) preimenovanj. Ker pa se proces ponemčevanja ni ustavil samo pri preimenovanju krajev, nas nadalje zanima tudi preimenovanje obstoječih in poimenovanje na novo uvedenih ulic v (večjih) gorenjskih krajih, ki so morale izgubiti predvojni slovensko narodnozavedni naboj in ga nadomestiti z nemškim.

Stanje dosedanjih raziskav za posamezne večje gorenjske kraje, kjer so v medvojnem času imele uveden ulični sistem naslovov (Kranj, Jesenice, Škofja Loka, Tržič, Radovljica), je precej dobro ter je vključeno v širši predvojni in povojni ideološko-politični koncept po-/pre-/imenovanja ulic v posameznem kraju.⁵ Manjkata pa primerjalna analiza teh uličnih po-/pre-/imenovanj za obdobje okupacije ter raziskava, kateri gorenjski kraji so v času okupacije dobili novo nemško poimenovanje. Zato je ta prispevek posvečen razjasnitvi teh vprašanj.

UKREPI ZA PONEMČENJE GORENJSKE V PRVEM OBDOBJU OKUPACIJE

Po razbitju Kraljevine Jugoslavije aprila 1941 si je nemški okupator prizadeval svoje zasedeno ozemlje čim prej ponemčiti in pripraviti za priključitev Tretjemu rajhu. S tem namenom so okupacijski organi postopno uvajali nemško državnopravno in vojnogospodarsko ureditev.⁶ Med vsemi okupatorskimi državami je prav nacistična Nemčija na njej dodeljenem ozemlju (Gorenjska, Spodnja Štajerska, Mežiška dolina) najdosledneje skušala izkoreniniti slovensko narodno zavest med domačim prebivalstvom in izvesti njegovo popolno ponemčenje.⁷ Gorenjska je bila upravno-administrativno priključena državnemu gavu Koroška,⁸ ki je v tistem času poleg današnje avstrijske dežele Koroške obsegal še vzhodno Tirolsko (območje Lienza) in Mežiško dolino z Dra-

1 Batič, Nova govorica, str. 283, 284.

2 Urbanc in Gabrovec, *Krajevna imena*, str. 25–43.

3 Batič, Nova govorica, str. 283, 284.

4 Perenič, *Toponomastika*, str. 325–327. Gl. tudi: Valenčič, *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*; Gabrič, *Preimenovanja*, str. 109–120.

5 Na primer Benedik, *Seznam ulic*, str. 179–190; Štukl, *Knjiga hiš*; Lavrenčak, *Imena ulic v Radovljici*; Kragelj, *Zgodovinski drobci*, *Zemljevid v dodatku k ponatisu »Ulice Tržiča v različnih zgodovinskih obdobjih«*; Pogačnik, *Po ulicah*.

6 Griesser Pečar, *Razdvojeni narod*, str. 30–31.

7 Godeša, *Italijanska*, str. 433–444.

8 Reichsgauji so bili državna upravna okrožja na ravni (nekdanje in sedanje) zvezne dežele v nemškem rajhu v poznem obdobju nacistične oblasti, tj. v letih 1939–1945. Vodili so jih upravitelji – gauleiterji, ki so bili hkrati vodje nacistične stranke na tistem območju, s čimer sta se državna uprava in stranka organizacijsko spojili. To je pomenilo začetek reorganizacije osrednje oblasti rajha, sprva zunaj meja »Starega rajha«, nato pa tudi na zasedenih in Tretjemu rajhu neposredno priključenih ozemljih (Sudeti, Generalni gubernat, severna Slovenija). Gavi so se delili na več upravnih okrožij (Kreis).

vogradom. Gorenjski del nemškega okupiranega območja je sprva dobil ime *Južna Koroška* (nem. *Südkärnten*), a so ga že 17. marca 1942 spremenili v *Gorenjska* (nem. *Oberkrain*).⁹ V upravnem smislu so na območju zasedene Gorenjske ustanovili tri okrožja: radovljiško (predvojni srez Radovljica in Tržič), kranjsko (predvojna sreza Kranj in Škofja Loka) ter kamniško (predvojna sreza Kamnik in Litija ter severni del sreza Ljubljana okolica).¹⁰

Skladno s splošnimi prizadevanji nemškega okupatorja v zasedenih slovenskih pokrajinah je bil uradni jezik v notranjem in zunanjem poslovanju organov nemške okupacijske uprave na vseh treh ravneh (pokrajinski, okrožni in občinski) samo nemški. Le v določenih primerih so še dopuščali sočasno uporabo slovenščine. V manjših občinah, v katerih so upravo vodili Slovenci, pogovorni jezik ni bil nemški, temveč slovenski, uradni spisi pa seveda nemški.¹¹

Poleg ukinitve slovenskega šolstva,¹² razpusnitve slovenskih društev, zaplembe njihovega premoženja¹³ in izгона vodilnega sloja predvojne slovenske inteligence¹⁴ so bila prizadevanja nemških zasedbenih oblasti na obravnavanem območju usmerjena zlasti v germanizacijo videza kulturne krajine. Zato je bilo treba poleg upoštevanja »nacistom prijaznega« arhitekturnega sloga pri stavbnih adaptacijah in novogradnjah¹⁵ izvesti čimprejše ponemčenje uradnih poimenovanj slovenskih krajev in to označiti tako na zemljevidih kot krajevnih tablah. Vzporedno s tem se je okupator lotil še ponemčenja slovenskih osebnih imen in priimkov.¹⁶

PONEMČENJE KRAJEVNIH IMEN TER PREIMENOVANJE ULIC IN TRGOV

Nemške oblasti so že v prvih tednih okupacije zelo hitro izvedle odstranitev slovenskih napisov na javnih in zasebnih poslopih ter krajevnih tablah in jih nadomestile z nemškimi.¹⁷ V zvezi s tem je šef civilne uprave Franz Kutschera¹⁸ v za-

četku julija 1941 sprejel *Uredbo o ponemčenju slovenskih topografskih imen na zasedenih ozemljih Koroške in Kranjske*.¹⁹ Sprememba slovenskih toponimov v nemške ni bila težka, saj je bila Gorenjska kot severni del nekdanje dežele Kranjske tako kot večina slovenskega narodnostnega ozemlja več stoletij del nemško-avstrijskega političnega in kulturnega prostora ter najbolj jugovzhodni del Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti in habsburških dednih dežel.²⁰ Po uvedbi dualizma leta 1867 je večji del slovenskega narodnostnega ozemlja pripadel avstrijski polovici, kjer je bil uradovalni jezik na državni ravni nemščina, čeprav se je slovenščina ob koncu 19. in začetku 20. stoletja uveljavljala kot uradovalni jezik na lokalni (občinski) in deželni ravni (zlasti na Kranjskem in Goriškem).²¹ Tako je bilo samoumevno, da so še iz časa »stare Avstrije« za številne kraje na Gorenjskem ob slovenskih obstajala tudi nemška poimenovanja, ki so bila v pisnih dokumentih zapisana celo veliko prej kot njihove slovenske različice.²²

Kako se je omenjena odredba o ponemčenju slovenskih topografskih imen na zasedenem Gorenjskem udeležila v praksi, kaže konkreten primer v kamniškem okrožju. Že sredi oktobra 1941 je politični komisar kamniškega okrožja Frantz Dullnig šefu civilne uprave Kutscheri »na osnovi upoštevanja zgodovinskih in krajevnih razmer« poslal izdelan predlog ponemčenja imen občin in krajev v kamniškem okrožju ter ga ob tem zaprosil, naj na tej podlagi za to okrožje do 1. novembra 1941 pripravi konkretnejšo uredbo s tega področja.²³

Pri ponemčevanju toponimov na Gorenjskem so bile okupacijske oblasti manj rigorozne kot na Spodnjem Štajerskem. Za slednjo je že Tone Ferenc ugotavljal, da so pri ponemčenju uporabljali seznam krajev, ki ga je leta 1940 objavil Südostdeutsches Institut v Gradcu, opiral pa se je na avstrijski krajevni repertorij iz leta 1910. Nato je posebna strokovna komisija začela pripravljati nova nemška krajevna imena, ki jih je šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko uvedel z odredbo 4. junija 1943. V njej je kar tretjino starih nemških

9 Ferenc, *Nacistična raznarodovalna politika*, str. 138–151; Skitek, *Delovanje*, str. 323.

10 Hančič, *Postati*, str. 14–16.

11 Ferenc, *Okupacijski sistemi*, str. 63.

12 Hančič, *Odnos*, str. 329.

13 Ferenc, *Okupacijski sistemi*, str. 93.

14 Hančič, *Okupatorjeve izselitve*, str. 209–230.

15 Hančič, *Gradbeni projekti*, str. 195–216.

16 *Verordnungs- und Amtsblatt CZV*, 26. 2. 1942, str. 56; *Verordnungs- und Amtsblatt CZV*, 20. 8. 1942, str. 244; *Sonderbeilage zu Stück 18, Jahrgang 1942*; Ferenc, *Okupacijski sistemi*, str. 93.

17 Ferenc, *Okupacijski sistemi*, str. 93.

18 Franz Kutschera (1904–1944). V letih 1939–1941 je bil namestnik pokrajinskega vodje NSDAP za Koroško, od aprila do decembra 1941 šef civilne uprave za Gorenjsko in Mežiško dolino na Bledu, nato od februarja 1942 član

štaba višjega vodje SS in policije za osrednji del Sovjetske zveze ter od septembra 1943 vodja SS in policije za območje Varšave, kjer je bil v atentatu ubit (gl. Elste, *Kärntens braune Elite*, str. 98–103).

19 *Verordnungs- und Amtsblatt des CZV*, 12. 8. 1941, str. 229–230; *Karawanken Bote*, slovenska izdaja, 30. 8. 1941, str. 4.

20 Štih, *Državne tvorbe*, str. 1–28.

21 Vodopivec, *Od Pohlinovalne slovnice*, str. 103–110.

22 Gl. Schumi, *Urkunden und Regestenbuch des Herzogtums Krain*. Glej tudi: Torkar, *Nemško-slovenski stiki*, str. 161–171.

23 SI AS 1603, t. e. 2, *Verdeutschung der Orts und Familiennamen*, dopis 16. 10. 1941.

krajevnih imen preimenoval v nova nemška. Šlo je za več teženj: 1. kraje so poimenovali z nemškimi nazivi gradov, graščin in zemljiških gospostev, 2. odpravili so svetniško obliko imen, 3. dosledno so odpravili pridevnik, 4. če s temi načini ni bilo mogoče dovolj ponemčiti krajevnega imena, so popačili slovenski naziv kraja in mu skušali dati nemško obliko, pri čemer so osnovo za temeljito preimenovanje včasih iskali v zgodovini. Pri preimenovanju so nekatere kraje na novo razdelili in dele posameznih krajev združili v nov kraj.²⁴

Podoben trend, vendar v manj izrazitem obsegu, je bil opazen tudi pri germanizaciji toponimov na ozemlju, ki je bilo leta 1941 priključeno koroškemu gavu. Marca 1942 so tako oblasti za potrebe ponemčenja slovenskih krajevnih imen na Gorenjskem in v Mežiški dolini izdale posebno publikacijo z naslovom *Gemeinde- und Ortsverzeichnis der an den Reichsgau Kärnten angegliederten befreiten Gebiete Oberkrains und Unterkrants* (*Imenik občin in krajev na koroškemu gavu priključenih osvobojenih ozemljih Gorenjske in spodnje Koroške*).²⁵ Delo je nastalo v sodelovanju z Ministrstvom za notranje zadeve Tretjega rajha, za uporabo pa ga je priredila dr. Gertrud Krallert.²⁶ Pri nastajanju publikacije sta sodelovala tudi vodja komisije za preizkus krajevnih imen, deželni arhivist iz Celovca, dr. Karl Starzacher²⁷ ter vodja glavnega oddelka za načrtovanje z urada pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva na Bledu, ing. Konrad Nimpfer.²⁸ Za osnovo seznama uradnih imen krajev so uporabili tedaj veljavno upravno razdelitev na podlagi *Odloka o upravni ureditvi na okupiranem ozemlju* šefa civilne uprave z dne 25. julija 1941 in *Uredbe šefa civilne uprave o upravni strukturi na zasedenih ozemljih* z dne 15. septembra 1941. V prvem stolpcu so

navedli imena krajev v nemškem jeziku, ki so bila uradno veljavna na podlagi odredbe šefa civilne uprave o *ponemčenju krajevnih imen* z dne 4. julija 1941 in predpisov šefa civilne uprave o *upravni ureditvi na okupiranem ozemlju* z dne 25. julija 1941.²⁹ V drugem stolpcu so navedli uradno (nemško) obliko imena kraja iz leta 1910; ta se je uporabljala tudi v primerih, ko novo ime kraja tedaj še ni bilo določeno. Poimenovanje kraja so vzeli iz specialnega repertorija avstrijskih dežel Koroške in Kranjske, izdelanega na podlagi rezultatov popisa z dne 31. decembra 1910, ki ga je v letu 1918/19 objavila avstrijska Centralna statistična komisija na Dunaju. Tista imena krajev, katerih uradno poimenovanje je bilo leta 1910 enako kot v času kasnejše jugoslovanske države ter so bila že leta 1910 na zemljevidih in drugih njegovih delih zapisana v slovenski obliki, vendar v nemškem črkovanju, so bila razglašena »za začasno veljavna in zato dodana v ta imenik«. Preverba že prevedenih in ponemčenj dodatnih krajevnih imen sta bila zaupana posebni komisiji, ki je delo končala leta 1942. Zato so v teh primerih dopuščali še naknadno dopolnitev seznama.³⁰ Pri naši raziskavi smo za takšne primere novo nemško poimenovanje našli v *Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für das Rechnungsjahr 1944*.³¹

UVEDBA NOVIH NEMŠKIH TOPONIMOV

Če stanje preimenovanj pogledamo na podlagi zgoraj navedenih virov, lahko ugotovimo, da je bila med okupacijo velika večina uradno veljavnih poimenovanj gorenjskih krajev prevzeta v nemški obliki, ki je veljala leta 1910. Tu gre zlasti za imena večjih in pomembnejših krajev. Imena manjših krajev, ki jih tistega leta še niso prevajali v nemško obliko, so sprva veljala nespremenjeno še naprej, kasneje (zlasti po letu 1942) pa opazimo spremembe v njihovem zapisovanju, saj je bilo črkovanje prilagojeno nemškemu pravopisu. Uradna poimenovanja nekaterih drugih krajev pa so se spremenila, ker so izvedli temeljitejšo spremembo pri njihovem nemškem poimenovanju.

V nadaljevanju podajamo pregled najpomembnejših sprememb nemških poimenovanj krajev po posameznih okupatorjevih upravnih okrožjih na Gorenjskem.

24 Ferenc, *Okupacijski sistemi*, str. 93.

25 *Gemeinde- und Ortsverzeichnis*, str. 2, 3.

26 Gertrud Krallert-Sattler (1913–2007), knjižničarka. V zvezi z jugoslovansko-slovensko problematiko je bila nastavek dr. Gertrude Krallert-Sattler za vodjo knjižnice Südost-Instituta v Münchnu pomembna, ker je bila avtorica znamenite in doslej najpopolnejše bibliografije o problematiki beguncev in izgnancev, zlasti Volksdeutscherjev: *Kommentierte Bibliographie zum Flüchtlings- und Vertriebenenproblem in der Bundesrepublik Deutschland, in Österreich und in der Schweiz*, Wien 1989 (gl. Nečak, Fritz Valjavec, str. 80).

27 Karl Starzacher (1913–1945), avstrijski (koroški) arhivist in zgodovinar.

28 Konrad Nimpfer (1901–?), nižji šturmfürer SS (SS-Untersturmführer), prvotno član varnostne službe (SD), nato vodja Glavnega oddelka II (Načrtovanje) urada pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva (RKFDV) na zasedenih območjih Koroške in Kranjske. Tja je prišel z Gradbenega urada v Lienzu (vzhodna Tirolska).

29 *Gemeinde- und Ortsverzeichnis*, str. 2.

30 *Gemeinde- und Ortsverzeichnis*, str. 2, 3.

31 *Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944*, str. 32–62.

KAMNIŠKO OKROŽJE

Velika večina uradnih poimenovanj krajev med okupacijo je bila v tem okrožju povzeta iz nemškega poimenovanja iz časa AO. So pa uvedli tudi nekaj novih nemških poimenovanj. Tako so še septembra 1941 kot uradno poimenovanje kraja Črnuče uporabljali nemški izraz iz časa AO »Tschernutsch«, že konec leta 1941 pa so ga nadomestili s povsem ponemčenim izrazom »Schwarzendorf«.³² Bližnji zaselek Podboršt pri Črnučah, ki je v času AO imel enako poimenovanje tudi v nemški različici, so v času okupacije ponemčili v »Unterwalden«.³³ Naslednji takšen primer je bilo poimenovanje kraja Homec pri Kamniku. V času AO je imel kraj nemško poimenovanje »Homez«, med okupacijo pa so ga spremenili v »Holm«.³⁴ Pri tem so v objavi v uradnem listu šefa civilne uprave naredili napako in kraj v nemščini sprva poimenovali »Bichel bei Stein«³⁵ (Hrib pri Kamniku), jeseni pa so objavili popravek.³⁶ V kraju Kamniška Bistrica, ki se razteza po okoli 10 km dolgi dolini reke Kamniške Bistrice, od njenega izvira do Županjih njiv pri Stahovici, so nemškemu poimenovanju »Feistritz« iz časa

škega poimenovanja »Sela« iz časa AO spremenili v »Zell bei Stein«.³⁹ Zaselek Brezje (pri Dobu) je najprej ohranil poimenovanje iz časa AO, kasneje pa so ga preimenovali v »Bresie–St. Kozian«.⁴⁰ Pri vseh ostalih manjših krajih oziroma zaselkih v okrožju so okupacijske oblasti za uradno poimenovanje dopustile »staroavstrijsko« poimenovanje v slovenski obliki. Pri tem morda najbolj preseneča, da so kot uradno obliko dopustili slovensko poimenovanje za Moste (pri Komendi)⁴¹ in ga niso prevajali na primer v »Brücken«. Poimenovanje za Komendo pa so celo naredili »bolj slovensko« kot v času AO, saj so začetni »C« spremenili v »K«, spremenili so ga torej iz »Comenda« v »Komenda«.⁴² Pri nekaterih manjših krajih so večinoma pustili nespremenjeno obliko poimenovanja iz časa AO, kasneje pa spremenili oziroma ponemčili le zapis (črkovanje) kraja, kot npr.: Gorjuše v Gorjusche,⁴³ Rača v Ratscha,⁴⁴ Zaboršt v Saborscht,⁴⁵ Žeje v Scheje,⁴⁶ Količevo v Kolitschou,⁴⁷ Krivčevo v Kriwtschewo, Turnišče v Turnische,⁴⁸ Vir v Wir⁴⁹ in Žirovče pri Krašnji najprej v Sirovče, nato Sirousche.⁵⁰ Če je torej ime kraja vsebovalo šumnike, so jih ustrezno prečrkovali po pravilih nemškega pravopisa. V skladu s

Spremembe uradnih poimenovanj krajev v kamniškem okrožju v času okupacije (v poševnem tisku so imena krajev, kjer so v času okupacije dodali zgolj dodatno geografsko opredelitev kraja).

Slovensko ime kraja	Nemško poimenovanje kraja v času AO	Nemško poimenovanje kraja v času medvojnne okupacije
Črnuče	Tschernutsch	Schwarzendorf
Homec pri Kamniku	Homez	Holm (Bichel bei Stein)
Sela pri Kamniku	Sela	Zell bei Stein
Komenda	Comenda	Komenda
Duplica	Duplica	Dupliz
Kamniška Bistrica	Feistritz	Steiner Feistritz
Kamnik	Stein	Stein in Oberkrain

AO dodali krajevno opredelitev »Steiner« (Kamniška) in tako uvedli novo poimenovanje »Steiner Feistritz«.³⁷ V času okupacije so na novo ponemčili tudi poimenovanje naselja Duplica južno od Kamnika, in sicer v »Dupliz«.³⁸ Podobno je bilo s krajem Sela v Tuhinjski dolini, ki so ga iz nem-

39 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 43.

40 Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 33.

41 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 31.

42 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 30.

43 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 28; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 37.

44 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 28; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 51.

45 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 28; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 53.

46 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 28; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 53.

47 Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 41.

48 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 28; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 58.

49 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 28; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 61.

50 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 31; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 24.

32 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 38, 39; gl. tudi SI AS 1603, t. e. 6, Beschreibung und Schrifftenverkker der Gemeinde Schwarzendorf.

33 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 39.

34 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 40.

35 Verordnungs- und Amtsblatt CZV, 12. 8. 1941, str. 229–230.

36 Verordnungs- und Amtsblatt CZV, 22. 11. 1941, str. 354.

37 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 40.

38 Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 39; prim. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 24, 45.

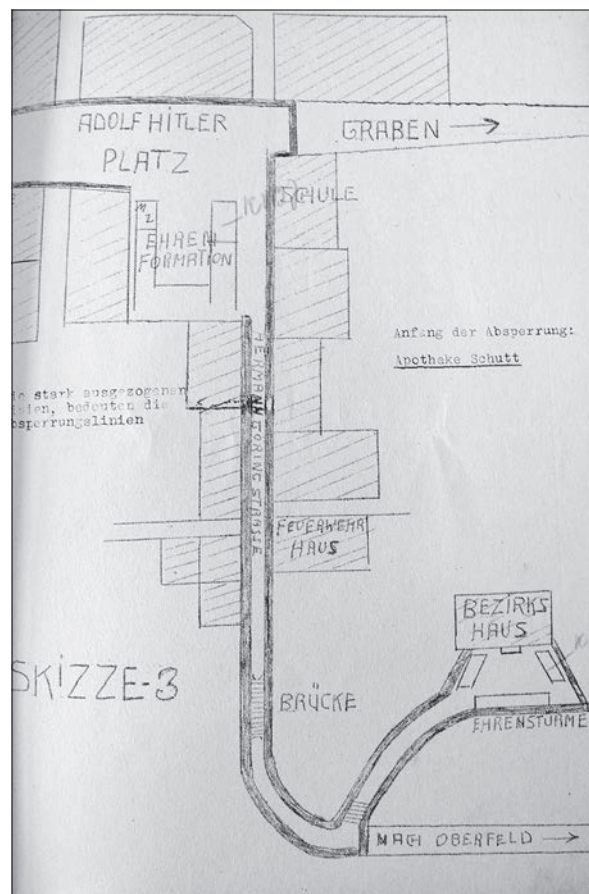
Poimenovanja kamniškega glavnega trga in največje mestne ulice v 20. stoletju

Predvojno slovensko poimenovanje	Nemško poimenovanje v času AO	Uradno poimenovanje v času okupacije	Povojno poimenovanje	Današnje poimenovanje
Na trgu (Na Placu)	Am Platz	Adolf Hitler Platz	Titov trg	Glavni trg
Velika ulica (Vel'ka gasa)	Grosse/Herren Gasse	Hermann Göring Strasse	Maistrova ulica	Maistrova ulica

tem so črko »j« večkrat spremenili v »i«, pa tudi črko »z« zamenjali s črko »s« (Brezje – Bresie), oziroma ponekod črko »j« črtali (Radomlje – Radomle).⁵¹ Črko »ž« so praviloma spremenili v »š« oziroma zapisali »sch«, prav tako tudi »v« z »w«. Podobna sprememba zapisov manjših krajev je bila izvedena tudi v drugih dveh gorenjskih okupatorjevih okrožjih, zato tega v nadaljevanju ne bomo posebej izpostavljali.

KAMNIK

Staro nemško poimenovanje za Kamnik »Stein« so v času okupacije dopolnili z natančnejšo krajevno/pokrajinsko lokacijo kraja, in sicer »Stein in Oberkrain«.⁵² V samem mestu so uvedli stara nemška poimenovanja za posamezne mestne dele: Zaprice – Steinbichl, Novi trg – Neumarkt, Perovo – Perau, Mekinje – Münkendorf itd. Nekateri mestni predeli so imeli nemško in slovensko različico poimenovanja enako, na primer severni del mesta – »Graben«; ime južnega dela mesta – Šutna (nem. Schutte) – je izviralo iz nemškega »die Schutt« (ruševine, naplavine).⁵³ Pri tem je zanimivo, da v uradnem občinskem dopisu iz junija 1944 poimenovanja za znamenito vzpetino sredi mesta »Mali grad« ne zapišejo v nemški različici »Klein Fest«, ampak v slovenski različici,⁵⁴ čeprav nemško obliko poimenovanja med drugim navaja že Valvasor v *Slavi vojvodine Kranjske*.⁵⁵ Sicer pa nemške oblasti v Kamniku razen pri osrednjem mestnem trgu in eni mestni ulici niso uvajale poimenovanj po nemških osebnostih.⁵⁶ Glavni trg so

Skica načrta obiska koroškega gauleiterja F. Rainerja v Kamniku sredi decembra 1941, kjer se vidita novi poimenovanji kamniškega trga in mestne ulice (SI AS 1603, t. e. 57).

preimenovali v »Adolf Hitler⁵⁷ Platz«, omenjeno ulico pa v »Hermann Göring⁵⁸ Strasse«.⁵⁹

KRANJSKO OKROŽJE

Tudi v kranjskem okrožju so v času okupacije za večino uradnih poimenovanj krajev uporabi-

⁵¹ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 30.

⁵² Verordnungs- und Amtsblatt CZV, 20. 7. 1942, str. 146.

⁵³ Gl. SI AS 1603, t. e. 55, Kreisleiter, 1942–1944, Verzeichnis der männlichen Volksdeutschen in der Gemeinde Stein, I. 4. 1943.

⁵⁴ SI AS 1603, t. e. 6, Stadtplanung, Arbeiten bei der Stadtgemeinde, 8. 6. 1944.

⁵⁵ Valvasor, *Ehre des Herzogthums Krain*, str. 543.

⁵⁶ V pregledanih dokumentih je bila nemška oblika zapisa ulic, poimenovanih po osebah, v vseh obravnavanih gorenjskih mestih zelo različna – poenoten zapis ni obstajal. Lahko so med ime in priimek ter besedo »Strasse«/»Platz« zapisali pomišljaj, na primer »Adolf-Hitler-Strasse«, lahko so zapisali ime ločeno ter nato priimek in »Strasse« skupaj, na primer »Adolf Hitlerstrasse«, ali pa so ime kar izpustili in zapisali samo na primer »Hitlerstrasse«, lahko pa so vse tri besede zapisali ločeno, na primer »Adolf Hitler Strasse«.

⁵⁷ Adolf Hitler (1889–1945), voditelj nacionalsocialistične stranke v Nemčiji, med letoma 1933 in 1945 je v Nemčiji vodil diktatorski režim in leta 1939 sprožil drugo svetovno vojno, v kateri je bil premagan.

⁵⁸ Hermann-Wilhelm Göring (1893–1946), nemški rajhsmaršal, vojaški pilot, letalski as in eden vodilnih nacističnih politikov.

⁵⁹ SI AS 1603, t. e. 57, Kärntner Volksbund Stein, Bezirksführer, Besuch des Gauleiters Dr. Rainer Friederich, 13. 12. 1941; prim. Polec, Kamniške meščanske hiše, str. 59.

Spremembe uradnih poimenovanj krajev v kranjskem okrožju v času okupacije (v poševnem tisku so imena krajev, kjer so v času okupacije dodali zgolj dodatno geografsko opredelitev kraja).

Slovensko ime kraja	Nemško poimenovanje kraja v času AO	Uradno poimenovanje kraja v času nemške okupacije
Stražišče (Kranj)	Straschische	Wart
Čirče (Kranj)	Čirčiče	Zirtschitsch / Felsendorf
Struževo	Struževo	Sterscheu
Škofja Loka	Bischoflack	Lack an der Zaier
Huje (Kranj)	Huje	Am Hang – Huje
Klanec (Kranj)	Klanec	Am Hang - Klanz
Sveti Jošt	Sanct Jodoci	Jodociberg
Šentvid pri Ljubljani	Sankt Veit	Sankt Veit an der Sawe
Medvode	Zwischenwasser	Zwischenwasser an der Sawe

li nemška poimenovanja še iz obdobja AO. Bile pa so tudi izjeme. Za poimenovanje Stražišča pri Kranju niso uporabili uveljavljene nemške oblike »Straschische«, ampak so uvedli novo poimenovanje »Wart«.⁶⁰ Prav tako so za Struževo leta 1942 namesto istoimenske različice iz časa AO uporabili novo nemško poimenovanje »Struscheu«.⁶¹ Tudi za poimenovanje Škofje Loke niso uporabili starega, več stoletij uveljavljenega nemškega poimenovanja »Bischoflack«, ampak »Lack an der Zaier« (Loka ob Sori).⁶² Podobno za Sveti Jošt v občini Besnica (Wessnitz) niso uporabili starega poimenovanja »Sanct Jodoci«, ampak »Jodociberg«.⁶³ To nakazuje, da so oblasti skušale ponekod odpraviti poimenovanja, ki so preveč spominjala na katoliško cerkev oziroma svetnike.⁶⁴ Pri Medvodah so staremu poimenovanju »Zwischenwässern« dodali lokacijo po bližnji reki – »Zwischenwasser an der Sawe«.⁶⁵ Prav tako so lokacijo po bližnji reki dodali pri nemškem poimenovanju Šentvida pri Ljubljani »Sankt Veit an der Sawe«, pri čemer pridevnika »sveti« oziroma »Sankt« niso ukinili. Tudi v tem okrožju so poimenovanja nekaterih manjših krajev pustili kar v slovenski obliki, kot na primer Planina (pri Črnem vrhu), Brod (pri Vižmarjah), zaselka v okviru Šentvida pri Ljubljani Podgora in Poljane, Jarča

dolina (pri Ledenici – Žiri), sprva tudi Huje pri Kranju⁶⁷ (kasneje preimenovano v Am Hang–Huje)⁶⁸ itd.

KRANJ

Kranj (nem. Krainburg), po številu prebivalcev največje mesto na Gorenjskem in po okupaciji drugo največje v koroškem gavru, je imel že pred vojno razgibano strukturo poimenovanja ulic v mestnem središču, zato je v času nemške okupacije doživel kar precej preimenovanj mestnih ulic in trgov, ki so razvidna iz spodnje tabele.

Tako so predvojna Tyršova⁶⁹ ulica, Layerjeva⁷⁰ ulica, Mencingerjev⁷¹ trg, Prešernova cesta, Cojzova⁷² cesta, Komenskega⁷³ ulica, Puharjeva ulica, Kraljeviča Petra⁷⁴ park, Bleiweisova⁷⁵ cesta,

⁶⁰ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 8.

⁶¹ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 8; Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 56.

⁶² Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 8; prim. Verordnungs- und Amtsblatt CZV, 23. 6. 1941, str. 145.

⁶³ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 17.

⁶⁴ Nacistični režim je bil zelo negativno nastrojen do rimokatoliške cerkve ter si jo je želel podrediti in čim bolj omejiti njen vpliv v družbi (gl. Kolar, Organiziranje, str. 179, 180).

⁶⁵ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 19.

⁶⁶ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 14.

⁶⁷ Za kranjska zaselka Huje in Klanec leta 1944 najdemo tudi poimenovanje »Am Hang – Huje« in »Am Hang – Klanz«, torej izraz za »pobočje« (gl. Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 24).

⁶⁸ Benedik, Seznam ulic, str. 182.

⁶⁹ Miroslav Tyrš (1832–1884), češki filozof, umetnostni zgodovinar, ustanovitelj sokolskega gibanja ter utemeljitelj sokolske ideje in telovadbe.

⁷⁰ Leopold Layer (1752–1827), kranjski slikar, avtor znamenite oltarne slike Marije Pomagaj v božjepotni cerkvi na Brezjah.

⁷¹ Janez Mencinger (1838–1912), slovenski pisatelj, pesnik, prevajalec in odvetnik.

⁷² Baron Žiga (Sigismundus) Zois pl. Edelstein (1747–1819), slovenski razsvetljenec, gospodarstvenik, podjetnik, mecen in mineralog.

⁷³ Jan Amos Komenský (1592–1670), češki učitelj, pedagog, pisatelj, filozof in teolog, pripadnik verske ločine Moravskih bratov. Velja za utemeljitelja moderne pedagogike ter glavnega protagonista šolskih in vzgojnih reform.

⁷⁴ Kralj Peter II. Karađorđević (1923–1970), med letoma 1934–1941 prestolonaslednik, med letoma 1941–1945 kralj Jugoslavije.

⁷⁵ Janez Bleiweis (1808–1881), slovenski publicist, politik, magister veterine, doktor medicine in narodni buditelj v predmarčni dobi.

Spremembe poimenovanja ulic in trgov po osebnostih ali simbolnih krajih v Kranju v 20. stoletju⁷⁶

Predvojno poimenovanje	Medvojno poimenovanje	Povojno poimenovanje	Današnje poimenovanje
Tyršova ulica	Koschat Gasse	Gregorčičeva cesta	Gregorčičeva cesta
Layerjeva ulica	Albrecht Dürer Gasse	Jenkova ulica	Jenkova ulica
Mencingerjev trg	Valvasor Platz	Maistrov trg	Maistrov trg
Prešernova cesta	Schiller Strasse	Prešernova cesta	Prešernova cesta
Cojzova cesta	Vogelweidegasse	Jurčičeva ulica	Jurčičeva ulica
Komenskega ulica	Karawanken Strasse	Komenskega ulica	Komenskega ulica
Puharjeva ulica	Jahn Gasse	Reginčeva ulica	Reginčeva ulica
Kraljeviča Petra park	Horst Wessel Platz	Trg revolucije	Slovenski trg
Bleiweisova cesta	Geyer Gasse	Tavčarjeva cesta	Tavčarjeva cesta
Strossmayerjev trg	Goete Platz	Titov trg (del)	Glavni trg (del)
Tavčarjeva ulica	Am Baumgarten	Cankarjeva ulica	Cankarjeva ulica
Jenkova ulica (S del)	Laier Gasse	Tomšičeva ulica	Tomšičeva ulica
Mestni trg	Adolf Hitler Platz	Titov trg	Glavni trg
Gospodsvetska ulica	Steiner Gasse	Gospodsvetska (do 1958)	Stošičeva ulica
Kosovska cesta	Sawestrasse	Savska cesta	Savska cesta
Vidovdanska cesta	Veldeser Strasse	Koroška cesta (del)	Koroška cesta (del)

Medvojni načrt mesta Kranj s preimenovanimi mestnimi ulicami in trgi (SI ZAL KRA 2, a. e. 5187, šk. 327).

⁷⁶ Tabela je nastala na podlagi članka Benedik, Seznam ulic, in medvojne zemljevida mesta Kranj – SI ZAL KRA 2, a. e. 5187, šk. 327, Karte mesta Kranja. Gl. tudi:

SI ZAL KRA2, a. e. 5076, Preimenovanje ulic in trgov, za-
menjava hišnih tablic.

Sprememba poimenovanj ulic in trgov v Škofji Loki v 20. stoletju⁷⁷

Poimenovanje pred vojno (1930)	Poimenovanje med okupacijo (1941–1945)	Današnje poimenovanje
Klobovsava	Kranzelgasse	Klobovsava
Mestni trg	Hauptplatz	Mestni trg (nekaj let Titov trg)
Spodnji trg	Alterplatz	Spodnji trg
Sv. Jakoba trg	Neuerplatz	Cankarjev trg
Nunska ulica	Brückengasse	Blaževa ulica
Karlovska ulica	Badegasse	Kopališka ulica
Grajska ulica	Schlossgasse	Grajska ulica

Strossmayerjev⁷⁸ trg, Tavčarjeva ulica, Jenkova ulica (S del), Mestni trg, Gosposvetska ulica, Kosovska cesta in Vidovdanska cesta dobila nova poimenovanja po osebah iz nemške, avstrijske ali koroške zgodovine, kot so bili npr.: Koschat,⁷⁹ Dürer,⁸⁰ Schiller,⁸¹ Vogelweide,⁸² Jahn,⁸³ Wessel,⁸⁴ Geyer,⁸⁵ Goethe⁸⁶ in Hitler.

⁷⁷ Tabela je bila izdelana na podlagi podatkov iz publikacije: Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 14, 15.

⁷⁸ Josip Juraj Strossmayer (1815–1905), rimokatoliški škof v Đakovu na Hrvaškem, južnoslovanski prosvetitelj, mecen in politik.

⁷⁹ Thomas Koschat (1845–1914) je bil avstrijsko-koroški skladatelj in bas pevec. Populariziral je koroško ljudsko glasbo po Evropi in Ameriki.

⁸⁰ Albrecht Dürer (1471–1528), nemški slikar, grafik, matematik in teoretik iz bavarskega Nürnberga. Je pomemben umetnik obdobja renesanse, humanizma in reformacije.

⁸¹ Johann Christoph Friedrich von Schiller (1759–1805), nemški zdravnik, pesnik, dramatik, zgodovinar in filozof.

⁸² Walther von der Vogelweide (1170–1230) je bil najslavnejši nemško govoreči srednjeveški pesnik.

⁸³ Gustav Jahn (1879–1919) je bil avstrijski krajski slikar, alpinist, smučar in skakalec. Njegova najljubša alpinistična področja so bila Rax in Schneeberg, Gesäuse, Dachstein, Dolomiti in Julijci. Sodeloval je pri prvem vzponu na goro Große Bischofsmütze.

⁸⁴ Horst Wessel (1907–1930), nemški nacist, pripadnik odredov SA, ki ga je februarja 1930 s strelom iz pištole ubil nemški komunist. Postal je eden od propagandnih simbolov nemškega nacionalsocialističnega gibanja. V spomin nanj so izvajali znano nacionalsocialistično koračnico »Horst-Wessel-Lied«, katere besedilo naj bi napisal prav on.

⁸⁵ Florian Geyer (Geier) von Giebelstadt (1490–1525), nemški plemič, diplomat in vitez, ki je med nemško kmečko vojno 1524 vodil nemške kmete proti fevdalcem. V nacistični ideologiji je bila ta vojna zelo poveljevana, ker naj bi kmetje predstavljali »najbolj nemški« del naroda. Zato je bila po Geyerju poimenovana leta 1942 ustanovljena osma SS konjeniška divizija. Po vojni je Geyer postal »junak« v vzhodni Nemčiji (NDR), kjer so v skladu s socialistično ideologijo poudarjali »revolucionarni značaj« kmečke vojne kot upora zatiranih kmetov proti izkoriščevalskim fevdalcem (gl. Kaufmann, *Der Bauernkrieg*).

⁸⁶ Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), nemški pisatelj, pesnik, dramatik, politik, znanstvenik in filozof.

ŠKOFJA LOKA

Že leta 1930 so bile v Škofji Loki na podlagi odločbe sreske uprave o poimenovanju ulic in trgov uvedene določene spremembe v tamkajšnjem, sicer že več stoletij veljavnem neuradnem poimenovanju. Plac je dobil ime Mestni trg, Lontrg oziroma Novi trg je postal Spodnji trg. Iz t. i. »podnunskega« kompleksa Rožne ulice, stare Nunske ulice in Usrane gasse je nastala Nunska ulica.⁸⁷ Iz hiš ob cerkvi je nastal Sv. Jakoba trg. Zgornjo ali Šolsko ulico so poimenovali Klobovsava ulica.⁸⁸ Okupacijske oblasti so do septembra 1941 izvedle naslednje spremembe: Klobovsava ulica je postala »Kranzelgasse«, Mestni trg – »Hauptplatz«, Spodnji trg – »Alter Platz«, Sv. Jakoba trg – »Neuer Platz« in Nunska ulica – »Brückengasse« (Mostna ulica).⁸⁹ Po končani vojni so Mestni trg preimenovali v Titov trg, kar se ni dolgo obdržalo. V mestnem jedru so povrnili predvojna imena za Klobovsovo ulico ter Mestni in Spodnji trg. Niso pa za »Brückengasse« ponovno uvedli poimenovanja »Nunska ulica«, ampak so jo v skladu z novo politično-ideološko usmeritvijo poimenovali »Blaževa ulica«, in sicer po partizanskem komandantu in pesniku Otonu Vrhuncu – Blažu Ostrovrharju.⁹⁰ Podobno je bilo pri Sv. Jakoba trgu, ki so ga po vojni preimenovali v Cankarjev trg.⁹¹

RADOVLJIŠKO OKROŽJE

V okrožju Radovljica je med okupacijo najopaznejša sprememba nemških poimenovanj v primerjavi s tistimi iz časa AO doletela Blejsko dobrovo, Ovsišje, Otoče in Mojstrano. Tako so kraj

⁸⁷ Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 14, 15.

⁸⁸ Ime je dobila po vojnem superiorju, kuratu v pokoju, Janezu Klobovsu, ki je leta 1929 hišo na Placu št. 122, oziroma 18, v oporoki poklonil občini (gl. Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 14, 15).

⁸⁹ Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 14, 15.

⁹⁰ Oton Vrhunec – Blaž Ostrovrhar (1915–1945), partizanski poveljnik in pesnik, rojen v Selcih pri Škofji Loki.

⁹¹ Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 14, 15.

Spremembe uradnih poimenovanj krajev v radovljiškem okrožju v času okupacije (v poševnem tisku so imena krajev, kjer so v času okupacije dodali zgolj dodatno geografsko opredelitev kraja).

Slovensko ime kraja	Nemško poimenovanje kraja v času AO	Nemško poimenovanje kraja v času okupacije (1941–45)
Blejska dobrava	Dobrawa bei Asp	Hart
Ovsiše	Ouschische	Habern
Otoče	Otoče	Werd/Ottok
Mojstrana	Mojstrana	Meistern
Hrušica	Birnbaum	Birnbaum an der Sawe
Podkoren	Wurzen	Wurzen an der Sawe
Srednja vas v Bohinju	Mitterdorf	Wocheiner-Mitterdorf

Blejska dobrava namesto nemškega poimenovanja iz časa AO »Dobrawa bei Asp« preimenovali v »Hart«, ⁹² namesto »Ouschische« za Ovsiše so uvedli poimenovanje »Habern«, ⁹³ za Otoče pa so namesto istoimenskega poimenovanja iz časa AO uvedli poimenovanje »Werd«, ⁹⁴ vendar leta 1944 zanj najdemo tudi poimenovanje »Ottok«. ⁹⁵ Mojstrano, ki je v času AO imela enako različico tako v slovenskem kot nemškem poimenovanju, so v času okupacije preimenovali v »Meistern«. ⁹⁶ Geografsko bolj natančno pa so opredelili poimenovanja naslednjih krajev: Hrušica – »Birnbaum an der Sawe«, ⁹⁷ Podkoren – »Wurzen an der Sawe« ⁹⁸ in Bohinjska srednja vas – »Wocheiner-Mitterdorf«. ⁹⁹

RADOVLJICA

Še veliko bolj pestro je bilo poimenovanje ulic v mestu Radovljica (nem. Radmannsdorf). Ta je bila pred vojno razdeljena na tri dele: mesto, predmestje in trg, pri čemer naj bi obstajala velika zmešnjava pri oštevilčenju in naj bi bilo težko najti iskani naslov. Zato so nemške oblasti leta 1942 v tem mestu prvič uvedle ulični sistem. ¹⁰⁰ Pobudo za poimenovanje je dal župan (občinski komisar) Ivan Babnik. Izvedeno je bilo v začetku leta 1942, ulicam pa so nadeli imena po znanih nemških osebnostih. S tem prvim poimenovanjem so sicer naredili določen red, vendar poimenovanje ni bilo praktično, tako da je še vedno prihajalo do določene zmede. Zato so v drugi fazi (verjetno sredi leta 1942) imena ulic preimenovali po krajih oziroma lokacijah, kamor sta vodili na

primer Bahnhofgasse proti kolodvoru in Feldgasse proti polju. ¹⁰¹

Kako je bilo videti medvojno poimenovanje radovljiških ulic, izvemo iz časopisa *Karawanken Bote* ¹⁰² ter iz ohranjenega zemljevida mesta za potrebe izgradnje mestne kanalizacije v tistem obdobju. ¹⁰³ Pomanjkljivost obeh navedenih virov je, da zajemata poimenovanja iz leta 1942, kasnejša poimenovanja pa je mogoče ugotoviti le na osnovi ohranjenih naslovljenih pisem/razglednic iz medvojnega obdobja. ¹⁰⁴

Osrednjo mestno ulico so poimenovali »Adolf-Hitler-Strasse«, ostale pa so bile poimenovane po plemiških rodbinah ali znanih osebnostih, kot so: Wallenburžani, ¹⁰⁵ Ortenburžani, ¹⁰⁶ Lambergi, ¹⁰⁷ Dietrichsteini, ¹⁰⁸ matematik Jurij Vega, ¹⁰⁹ polihistor Valvasor, slikar Janez, ¹¹⁰ Matevž Langus, ¹¹¹

⁹² Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 21.

⁹³ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 22.

⁹⁴ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 22.

⁹⁵ Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für 1944, str. 22.

⁹⁶ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 23.

⁹⁷ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 20.

⁹⁸ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 23.

⁹⁹ Gemeinde- und Ortsverzeichnis, str. 27.

¹⁰⁰ Karawanken Bote, 7. 2. 1942, str. 5.

¹⁰¹ Lavrenčak, Imena ulic v Radovljici, <http://dar-radovljica.si/Gradnje/Povojne/Ulice%20v%20Radovljici.pdf>, 14. 2. 2025, str. 4–19; prim. Holynski, Radovljica, str. 187.

¹⁰² Karawanken Bote, 7. 2. 1942, str. 5.

¹⁰³ SI ZAL RAD 2, a. e. 12/60, šk.18, Nadaljevanje izgradnje kanalizacije (Načrt mesta z označbami cest), 1942.

¹⁰⁴ Lavrenčak, Imena ulic v Radovljici, <http://dar-radovljica.si/Gradnje/Povojne/Ulice%20v%20Radovljici.pdf>, 14. 2. 2025, str. 17.

¹⁰⁵ Grad Waldenberg (Pusti grad), tudi Wallenburg pri Zgornji Lipnici nedaleč od Radovljice. Danes grajska razvalina. Grad je konec 12. stoletja najverjetneje zgradil Oton II. grof Ortenburški; umrl je leta 1197 na poti v Palestino.

¹⁰⁶ Ortenburžani, koroška plemiška rodbina. Bili so ustanovitelji lipniškega gospostva in mesta Radovljica ter graditelji Waldenburga.

¹⁰⁷ Lambergi so bili posestniki gradov v Begunjah. V srednjem veku so igrali pomembno vlogo na Kranjskem.

¹⁰⁸ Dietrichsteini so bili dalje časa posestniki mesta in gradu v Radovljici.

¹⁰⁹ Baron Jurij Vega (1754–1802), slovenski matematik, fizik, geodet, meteorolog, plemič in topniški častnik.

¹¹⁰ Johannes je bil slikar iz 15. stoletja, ki je ustvarjal na Gorenjskem, zlasti v Žirovnici; v cerkvi sv. Petra nad Begunjami je ustvaril nekaj znamenitih fresk.

¹¹¹ Matevž/Matej Langus, slovenski slikar in freskant (1792–1855).

Spremembe poimenovanja ulic v Radovljici v obdobju 1942–1992¹¹²

Poimenovanje med okupacijo	Povojno poimenovanje	Današnje poimenovanje
Adolf Hitlerstrasse	Cesta maršala Tita	Gorenjska cesta
Wallenburgerstrasse	Cesta svobode	Cesta svobode
Lambergerstrasse	<i>Kopališka cesta</i>	<i>Kopališka cesta</i>
Ortenburgerstrasse	<i>Gradnikova cesta</i>	<i>Gradnikova cesta</i>
Dietrichsteinstrasse	Šercerjeva ulica	Šercerjeva ulica
Vegastrasse	Kranjska cesta – del (od št. 1 do križišča z Ljubljansko cesto)	Kranjska cesta – del (od št. 1 do križišča z Ljubljansko cesto)
Valvasorstrasse	Kajuhova ulica	Kajuhova ulica
Maler Johannesweg	Gradiška pot	Gradiška pot
Matheus Langusweg	Del Cankarjeve ulice (morda Cankarjeva ulica 41 in 43)	Del Cankarjeve ulice (morda Cankarjeva ulica 41 in 43)
Anastasius Grüngasse	Delavska ulica	Trubarjeva ulica
Hotschevargasse	Gubčeva ulica	Gubčeva ulica
Hubert Klausnerstrasse	?	?
Stadtplatz	Mestni trg	Linhartov trg
Krainburgerstrasse	Stalingrajska cesta (do leta 1953)	Ljubljanska cesta
Allee	Gorenjska cesta	Gorenjska cesta (krak ulice od »Radolške čokoladnice« in vile Savnik dalje)
Vigaunerstrasse	Ulica talcev	Jalnova ulica
Blumengasse/Rossengasse	Žale	Žale
Feldgasse	Jurčičeva ulica	Jurčičeva ulica
Bahnhofweg	Kolodvorska ulica	Kolodvorska ulica
Neue Heimat	Nova naselbina (takoj po vojni)	Prešernova ulica
Handwerkergasse	Kranjska cesta – del (od križišča z Ljubljansko do križišča z Jalново)	Kranjska cesta – del (od križišča z Ljubljansko do križišča z Jalново)
Grabenweg	Partizanska pot	Partizanska pot
Talweg	Na Mlaki	Na Mlaki
Promenade		Pešpot med Kranjčevo ul. do križišča Gubčeve in Trubarjeve ul.
Fuchsweg	Cesta svobode, Gradiška pot	Cesta svobode, Gradiška pot

Anastasius Grün,¹¹³ Hubert Klausner¹¹⁴ in mestna dobrotnica Jožefina Hočevnar.¹¹⁵ To nakazuje na

¹¹² Seznam je bil izdelan na osnovi primerjave virov: Lavrenčak, Imena ulic v Radovljici, str. 4–19; SI ZAL RAD 2, a. e. 12/60, šk. 18, Nadaljevanje izgradnje kanalizacije, 1942 (zemljevid – načrt kraja z označbami cest). Na osnovi slednjega je primerjavo s sedanjim stanjem s pomočjo aktualnega zemljevida ulic v Radovljici opravil avtor prispevka. Ulice, poimenovane po bližnjih toponimih, so napisane v ležeči pisavi.

¹¹³ Grof Anton Aleksander Auersperg (1806–1876), psevdonom Anastasius Grün, v nemščini pišočni pesnik in kranjski liberalni politik; bil je zelo pronemško usmerjen.

¹¹⁴ Hubert Klausner (1892–1939) je bil avstrijski častnik in politik NSDAP. Kratek čas je bil minister za notranje zadeve in kulturo v »deželi Avstriji« pod guvernerjem Reicha Seyß-Inquartom (1938), nominalni deželni glavar Koroške in član Reichstaga.

¹¹⁵ Jožefina Hočevnar (1824–1911), dobrotnica mesta Radovljice

poskus drugačne zgodovinske percepcije te dežele, ki poudarja deloma srednji vek in nemško kolonizacijo (plemiške družine iz nemškega prostora), deloma nekatere novejšje osebe, ki niso bile Slovenci, ali Slovence, ki so se povzpeli v avstrijski cesarski službi. Nekatera poimenovanja so izvedli tudi na osnovi imen krajev, kamor so vodile ulice.

ca in nekaterih umetnikov. Denar je namenila za bolnišnico v Krškem in gradnjo mestnega vodovoda v Radovljici. Hvaležno mesto ji je leta 1908 na glavnem trgu postavilo spomenik v obliki vodnjaka.

Zemljevid Radovljice iz leta 1942 z nemškimi poimenovanji ulic (SI ZAL RAD 2, a. e. 12/60, šk. 18).

TRŽIČ

Tudi v Trziču (nem. Neumarkt) so imeli že pred vojno uveden ulični sistem, zato so mnoge ulice po okupaciji preimenovali oziroma po-nemčili. Tako so Nemci približno polovici predvojnih ulic nadeli nemška imena na podlagi neposrednih prevodov iz slovenščine v nemščino (Kolodvorska cesta – Bahnhofstrasse, Fužinarska ulica – Eisenwerkstrasse, Usnjarska ulica – Lederstrasse, Ljubeljska cesta – Loiblstrasse, Prečna ulica – Quergasse, Predilniška ulica – Spinereigasse, Kovaška ulica – Schmiedgasse, Pot na Zali rovt – Schönbüchelweg, Pred šolo – Schulgasse, Dolinska cesta – Talstrasse, Mizarska ulica – Tischlergasse, Blejska cesta – Veldeserstrasse, Pod/ Za Virjem – Quellen). Nekaj bolj topografskih predvojnih poimenovanj so le nekoliko spremenili: Za Mošenikom v »Am Bach«, Preska v »Glanzmannweiler«, Kurnikova pot v »Stiegengasse«, Pod Kukovico v »Bergsiedlung« in Ljubljanska cesta v »Krainburgerstrasse«. Ostala preimenovanja ulic so bila bolj temeljita, saj so predvojna poimeno-

vanja po znamenitih slovensko usmerjenih Tržičanih nadomestili s poimenovanji po izrazito nemško ali »staroavstrijsko« usmerjenih Tržičanih in osebnostih ter organizacijah iz nacional-socialističnega ali celo koroško-brambovskega miljeja, kot npr.: Alois Bartl,¹¹⁶ Ernst Mayer,¹¹⁷ SA,¹¹⁸

¹¹⁶ Alois Bartl (1901–1919), član 5. ali 6. čete koroškega Heimwehra iz Althofna pri Šentvidu ob Glini, ki so ga 29. maja 1919 med veliko jugoslovansko (proti)ofenzivo na Koroškem skupaj s soborcem Ernstom Mayerjem na severni strani prelaza Ljubelj pri kraju Kleiner Loibelpass – Sapotnitza/Sopotnica ubili pripadniki jugoslovanskih enot (gl. *Der Kärntner*, str. 28).

¹¹⁷ Ernst Mayer (1796–1844), nemški kipar v klasičnem slogu. Bil je učenec Antonia Isopija in je delal za Lea von Klenzeja, predvsem v Münchnu, kjer je leta 1830 postal profesor kiparstva na Politehniki, zdaj Tehnični univerzi.

¹¹⁸ SA – »Sturmabteilung« (slov. *jurišni oddelek*) je bil para-vojaška organizacija pod okriljem nemške nacistične stranke NSDAP. Po »noči dolgih nožev« julija 1934 je SA izgubila na pomenu. Ko je leta 1939 izbruhnila vojna, je SA prevzela usposabljanje nabornikov v »vojaških skupinah SA«.

*Spremembe poimenovanj tržiških ulic, poimenovanih po osebnostih, v 20. stoletju*¹¹⁹

Predvojno poimenovanje	Medvojno poimenovanje	Povojno poimenovanje	Današnje poimenovanje
Metova ulica	Alois Bartlgasse	Usnjarska ulica	Usnjarska ulica
Ulica Viljema Pollaka ¹²⁰	Ernst Mayergasse	Ulica heroja Grajzerja ¹²¹	Muzejska ulica
Glavni trg	Platz der SA	Trg svobode	Trg svobode
Pot na Pilarno	Radetzkystrasse	Proletarska ulica	Pot na Pilarno
Cerkvena ulica	Ulrich Huttengasse	Partizanska ulica	Cerkvena ulica Partizanska ulica
Na Blekah	Valvasorstrasse	Ravne	Ravne
Ulica Franca Ahačiča	Neuhausgasse	Kosarska ulica	Kosarska ulica

Ulrich Hutten,¹²² general Radetzky,¹²³ in celo njegovo tržiško posestvo Neuhaus.¹²⁴

JESENICE

Ulični sistem naslovov je bil na Jesenicah (nem. Aßling) uveden že leta 1934, ko so Jesenice štejele 174 hišnih števil in Plavž 25.¹²⁵ Glede na to, da so Jesenice po nemški okupaciji postale tretje največje mesto v koroškem gavu in prvo po številu članov krajevne skupine NSDAP,¹²⁶ bi pričakovali, da bo temu ustrezno hitro spremenjena tudi zunanja podoba kraja. Vendar ni bilo tako. Sprva (leta 1941) so na Jesenicah prevzeli nemške različice krajevnih in ledinskih imen iz časa AO, imena ulic, ki so nastala v obdobju Kraljevine Jugoslavije, pa so enostavno prevedli v nemščino. Šele leta 1943 so preimenovali vse ulice, ki so nosile ime po znamenitih Slovencih ali »Jugoslovanih«. Z razširitvijo uličnega sistema po vseh delih mesta in predmestjih so takrat ponekod sploh prvič dobili ulično poimenovanje. Zato so izvedli tudi novo hišno

oštevilčenje.¹²⁷ Na novo so uvedli tudi sistem ulic v naseljih Slovenski Javornik in Koroška Bela.¹²⁸

Glavno prometno žilo skozi Jesenice, ki je pred vojno potekala po Gosposvetski cesti preko Trga kralja Aleksandra pred kolodvorom in po delu takratne Prešernove ceste, so preimenovali v »Adolf-Hitler-Strasse«. Najstarejši del Jesenic, naselbino Murova, so leta 1943 preimenovali v »Altassling« (Stare Jesenice).¹³⁰ V času okupacije je bilo na Murovi 30 hiš, na Plavžu pa 41 (ta je bil razdeljen na Spodnji in Zgornji Plavž ter na hiše ob Plavški cesti).¹³¹ Poleg poimenovanj po nekaterih v prispevku že omenjenih osebah iz nemške in koroško-avstrijske zgodovine so v Jesenicah uvedli še nekaj poimenovanj po novih »tovrstnih« osebah kot so bili npr.: slikar Karher,¹³² feldmaršal Brauchitsch,¹³³ propagandni minister Göbbels,¹³⁴ general Dietl,¹³⁵ pokojni nacistični funkcionar Planeta,¹³⁶ pa tudi po antičnem kraljestvu Norik¹³⁷

¹¹⁹ Kragelj, Zgodovinski drobci župnije Tržič, Zemljevid v dodatku k ponatisu »Ulice Tržiča v različnih zgodovinskih obdobjih«.

¹²⁰ Viljem Polak (1843–1908), v Tržiču rojeni graditelj cest in železnic ter mecen. Dal je pobudo za gradnjo slovenskega dijaškega doma v Ljubljani. Udeleževal se je volilnih bojev za slovenski Tržič, kupil je velik del delnic za tržiški Narodni dom ter v oporoki raznim tržiškim organizacijam zapustil del svojega premoženja.

¹²¹ Albin Grajzar - Bine (1922–1944), partizanski komandant, doma iz Smlednika.

¹²² Ulrich von Hutten (1488–1523) je bil nemški vitez, učejak, pesnik in satirik, ki je kasneje postal privrženec Martina Luthra in protestantski reformator.

¹²³ Grof Johann Josef Wenzel Radetzky von Radetz (1766–1858), avstrijski feldmaršal češkega rodu. Odlikoval se je po bojih z Napoleonovo vojsko, zlasti v Italiji. Radetzky se je leta 1797 poročil s tržiško grofico Frančiško Romano von Strassoldo – Grafenberg. Med letoma 1807 in 1819 je občasno živel na gradu Neuhaus v Tržiču. Zadnjič je Tržič obiskal 25. septembra 1852.

¹²⁴ Dvorec Neuhaus v Tržiču je bil v lasti feldmaršala Radetzkega.

¹²⁵ Torkar Tahir, Stare Jesenice, str. 89.

¹²⁶ Karawanken Bote, 22. 5. 1943, str. 5.

¹²⁷ Pogačnik, Po ulicah, str. 30. Gl. tudi SI ZAL JES 1, Občina Jesenice (1894–1946), t. e. 1. Seznam hiš po ulicah in hišnih številkah, *Straßen-bezeichnung*, 1944 (?); SI ZAL JES 1, t. e. 3, a. e. 19/23, Seznam gospodarstev (Verzeichnung der landwirtschaftlichen Betriebe), izkaz kmetijske dejavnosti 1942–1945.

¹²⁸ Pogačnik, Po ulicah, str. 30.

¹²⁹ Pogačnik, Po ulicah, str. 40.

¹³⁰ Pogačnik, Po ulicah, str. 50.

¹³¹ Torkar Tahir, Stare Jesenice, str. 90.

¹³² Max Kahrer (1878–1937), dunajski slikar. Ustvarjal je predvsem krajinske slike iz okolice Klosterneuburga. Redkejši so portreti ali tihožitja. Za njegove slike je značilna predvsem prijazna, živahna barvna paleta.

¹³³ Heinrich Alfred Hermann Walther von Brauchitsch (1881–1948), nemški feldmaršal, nosilec viteškega križca.

¹³⁴ Dr. Josef Goebels (1897–1945), nemški vladni minister za propagando, eden najtesnejših Hitlerjevih sodelavcev.

¹³⁵ Eduard Dietl (1890–1944), nemški general, rojen v Hartbergu na avstrijskem Štajerskem. Bil je nosilec viteškega križa ter železnega križa s hrastovimi listi in meči.

¹³⁶ Otto Planetta (1899–1934), avstrijski nacionalsocialist, ki je med julijskim pučem leta 1934 umoril tedanjega avstrijskega kanclerja Engelberta Dollfußja.

¹³⁷ Norik (lat. Noricum) je bil rimska provinca, ki je obsegala večino današnje osrednje Avstrije, vzhodni del Slovenije (območje Celja in Maribora) ter jugovzhodno Bavarsko.

Po-/pre-/imenovanje ulic in trgov v Jesenicah po osebnostih v času okupacije

Predvojno poimenovanje	Prvo medvojno preimenovanje (1941–1943)	Drugo medvojno preimenovanje (1943–1945)	Povojno in današnje poimenovanje
Lampetova ulica	<i>Lampegasse (del)</i>	Hirschkoglergasse	C. bratov Stražišar
Vodnikova ulica	<i>Vodnikgasse</i>	Villacherstrasse	C. Cirila Tavčarja
Ruardov ¹³⁸ trg	<i>Ruardplatz</i>	Göringstrasse	Cesta Franceta Prešerna
Kralja Petra cesta	<i>König Peterstrasse</i>		
Cojzova cesta	<i>Zoisstrasse</i>		
Trg kralja Aleksandra	<i>König Alexanderplatz</i>	Adolf Hitlerstrasse (1)	Cesta bratstva in enotnosti (do 1961), danes Cesta maršala Tita
Gospodsvetska cesta	<i>Gospodsvetskastrasse</i>		
Zgornji Plavž	<i>Oberbleiofen</i>		
		Karherstrasse	Cesta Viktorja Svetina
Cankarjeva cesta (del)	<i>Cankarstrasse</i>	Brauchitschstrasse	Cesta maršala Tita (del)
Cankarjeva cesta (del)	<i>Cankarstrasse</i>	Horst Wesselstrasse	Cesta maršala Tita
Čopova ulica	<i>Čopgasse</i>	Dürergasse	Čopova ulica
Gregorčičeva ulica	<i>Gregortschitschgasse</i>	Schillergasse	Gregorčičeva ulica
Medvedova ulica	<i>Medvedgasse</i>	Semanekgasse	Medvedova ulica
Mencingerjeva ulica	<i>Menzingergasse</i>	Menzingergasse	Mencingerjeva ulica
	<i>Lagergasse</i>	Norikergasse	Skladiščna ulica
Zavetiščna cesta	<i>St. Heminastasse</i>		Marinkova ulica (do 1954), Ulica Staneta Bokala
Krekov trg	<i>Krekplatz</i>	Adolf Hitlerstrasse (2)	Cankarjev trg, nato Trg Toneta Čufarja
Ciril Metodova ulica	<i>Cyril Metodgasse</i>	Hüttengasse	Ulica Cankarjevega bataljona
Cerkvena ulica	<i>Kirchengasse</i>	Kirchengasse	Ulica Mirkota Roglja
Ilirska cesta	<i>Illyrienstrasse</i>	Narwikstrasse	Ilirska cesta
Aljaževa ulica	<i>Aliaschgasse</i>	Goetegasse	Aljaževa ulica
Industrijska ulica, Obrtniška ulica	<i>Industriegasse (Handwerker-gasse)?</i>	Dr. Göbbelsstrasse	Ulica Gustla Štravsca (del), Ulica Viktorja Kežarja (del)
Fužinska cesta	<i>Hüttenstrasse</i>	Barbaragasse	Fužinska cesta
Maistrova ulica	<i>Maistergasse</i>	Dietlgasse	Cesta revolucije
Slomškova ulica	<i>Slomschekgasse</i>	Hubert Klausnerstrasse	Cesta Toneta Tomšiča
Janševa ulica	<i>Janschagasse</i>		Janševa ulica
Kosova ulica	<i>Kosgasse</i>		Kosova ulica
		Valvasorgasse	Nova ulica
	<i>Am Walde</i>	Otto Planetagasse	Pod Gozdom

¹³⁸ Viktor Ruard (1814–1886) je bil pomemben jeseniški veleposestnik in podjetnik. Sredi 19. stoletja je dal postaviti nov, sodoben plavž z ogrevalci zraka in rudarskim dviga-

lom in dal zgraditi tudi novo cesto iz Planine pod Golico. V rudnikih nad Jesenicami je njegovo podjetje zaposlovalo kar 158 rudarjev.

ter sv. Hemi¹³⁹ in sv. Barbari.¹⁴⁰ Po vojni so te ulice preimenovali večinoma po lokalnih pred- in medvojnih revolucionarjih in pripadnikih NOG, kot npr. bratih Stražišar,¹⁴¹ Cirilu Tavčarju,¹⁴² Viktorju Svetini,¹⁴³ Stanetu Bokalu,¹⁴⁴ Tonetu Čufarju,¹⁴⁵ Mirku Roglju,¹⁴⁶ Viktorju Kejžarju,¹⁴⁷ Gustlu Štravsu,¹⁴⁸ deloma pa so jim vrnil predvojna poimenovanja, npr.: Medvedova ulica,¹⁴⁹ Mencingerjeva ulica,¹⁵⁰ Aljaževa ulica,¹⁵¹ Janševa ulica,¹⁵² in Kosova ulica.¹⁵³

Kako so na Jesenicah v času nemške okupacije po-/pre-/imenovali ulice, ki so nosile ime po osebnostih, in kakšna je bila njihova povojna transformacija, je razvidno iz zgornje tabele.¹⁵⁴

SKLEPNA ANALIZA PREIMENOVANJ TOPONIMOV NA GORENJSKEM V ČASU NEMŠKE OKUPACIJE

Po-/pre-/imenovanje naselij, mestnih ulic in trgov je eden pomembnejših vidikov germanizacije na Gorenjskem v času nemške okupacije, ki še zdaleč ne posega zgolj na področje ponemče-

nja simbolov kulturne krajine, ampak tudi v sklop ponemčenja narodne zavesti slovenskega prebivalstva na tem območju. S ponemčenjem slovenskih toponimov so nemške okupacijske oblasti želele iz javnega prostora odstraniti nezaželeno relikte preteklosti, ki so izkazovali slovenski etnični značaj pokrajine. Obenem so preimenovanja pomenila prizadevanja nacionalsocialističnega sistema oziroma stranke NSDAP, da v javnem prostoru poleg germanizacije ustvari svoj novi ideološko-politični oziroma strankin simbolni red. Z obeh vidikov ta proces ne odstopa od številnih že raziskanih primerov preimenovanja toponimov v drugih zgodovinskih in geografskih kontekstih.¹⁵⁵

Med letoma 1941 in 1945 so nemške okupacijske oblasti na območju Gorenjske ponemčile imena številnih naselij, pri čemer jih je vodila želja po preobrazbi podobe pokrajine, iz katere naj bi izginili sledovi slovanske preteklosti in ideologij, ki se niso skladale z vizijo nacionalsocialistične družbene in državne ureditve. Pri tem so novo obliko dobila tudi nekatera nemška poimenovanja, ki so bila uveljavljena še iz časa AO. Kot problematični so se kazali predvsem toponimi s preveč poudarjeno katoliško etimologijo, pa tudi tisti, preveč neposredno izvedeni iz slovenskega jezika. Tako je pri preimenovanju toponimov prihajalo do spajanja (veliko)nemške nacionalistične ter nacionalsocialistične politično-ideološke sporočilnosti, kar je bilo tipično za urejanje javnega družbenega življenja tudi na drugih obmejnih območjih Tretjega rajha.¹⁵⁶ Za po-/pre-/imenovanje ulic so bili pristojni občinski komisarji oziroma občine, za preimenovanje krajev pa šef civilne uprave, ki je to objavil v svojem uradnem listu. Pri novem nemškem poimenovanju je šlo za kraje, katerih imena so v slovenski obliki vsebovala veliko šumnikov (č, š, ž), tako da so bila za nemško govorečega težko izgovorljiva (na primer Stražišče – Straschische, Črnuče – Tschernutz, Ovishe – Ousische). V teh primerih so za novo poimenovanje uporabili kar neposredni prevod iz slovenščine v nemščino (na primer Wart, od nem. die Warte – stražni, razgledni, obrambni stolp), Schwarzenhof (od nem. schwarz – črna, das Dorf – vas), Habern (od nem. der Hafer – oves). Pri nekaterih krajih so spremenili ime ali

139 Ema/Hema Krška, nemško Hemma von Gurk (ok. 980–1045), koroška grofica, redovnica in svetnica.

140 Sv. Barbara, krščanska svetnica in mučenka, ki je živel na prehodu iz 3. v 4. stoletje. Je zavetnica rudarjev, predorov, oklepnikov, vojaških inženirjev, orožnikov in vseh drugih, ki so delali s topovi in eksplozivom.

141 Trije bratje Stražišar, predvojni komunisti, ki so med vojno padli kot prvoborci.

142 Ciril Tavčar (1908–1942), predvojni tovarniški delavec železarne KID na Jesenicah in partizanski prvoborec, ki je padel na Mežakli.

143 Viktor Svetina (1912–1944), aktivist OF, ki naj bi ga umorili pripadniki organizacije Črna roka.

144 Stane Bokal (1907–1942). Bil je eden izmed organizatorjev decembrske vstaje leta 1941 na gorjansko-bohinjskem področju.

145 Tone Čufar (1905–1942), jeseniški pisatelj, pesnik, predvojni revolucionar in komunist ter član VOS OF v Ljubljani.

146 Mirko Rogelj - Petek (1924–1945). Pred vojno je bil tovarniški delavec v železarni KID na Jesenicah, nato najprej borec v Jeseniški četi, od leta 1943 pa je deloval kot pripadnik VOS Mobilizacijskega voda pod Stolom. Padel je na Planini pod Golico.

147 Viktor Kejžar (1910–1942), jeseniški predvojni komunist in prvoborec; padel na Jelovici.

148 Gustel Štravs - Lipe (1915–1943), aktivist OF.

149 Anton Medved (1869–1910), v Kamniku rojeni slovenski pesnik, dramatik in duhovnik.

150 Janez Mencinger (1838–1912), slovenski pisatelj, pesnik, prevajalec in odvetnik.

151 Jakob Aljaž (1845–1927), duhovnik in skladatelj, ki je imel pomembno vlogo pri razvoju slovenskega planinstva.

152 Anton Janša (1734–1773), slovenski čebelar, entomolog in slikar. Začetnik slovenskega čebelarstva.

153 Frančišek Pavel Kos (1772–1839), jeseniški trgovec. Leta 1821 je na Jesenicah kupil nekdanjo belopeško graščino (danes Kosova graščina) in jo obnovil.

154 Tabela je izdelana na podlagi objavljenih raziskav v publikaciji Pogačnik, *Po ulicah*.

155 Batič, Nova govorica, str. 281–306. Glej tudi: Batič, Prisvajanje, str. 165–203.

156 Matzer, *Herrschaftssicherung*, str. 411–420. Gre za t. i. »Grenzland«, narodnostno mešano območje, kjer poleg nemškega prebivalstva pretežno ali deloma prevladuje še drug nacionalni element. Takšna območja so bila poleg Spodnje Štajerske in Gorenjske z Mežiško dolino še Alzacija in Lorena, Luksemburg, Sudeti, Wartheland in severni Schleswig-Holstein.

Poimenovanja ulic po osebnostih v večjih gorenjskih krajih v času nemške okupacije (znak ✓ pomeni, v katerem gorenjskem mestu se je ulica ali trg imenoval(-a) po določeni osebi. Škofja Loka v prikaz ni vključena, ker se tam v času okupacije nobena ulica ali trg ni imenoval(-a) po kaki osebnosti.

Oseba, po kateri so med okupacijo poimenovali ulico ali trg	Kranj	Radovljica	Kamnik	Jesenice	Tržič
NS osebnosti in nemški poveljniki					
Adolf Hitler	✓	✓	✓	✓	
Hermann Göring			✓	✓	
Josef Goebels				✓	
Horst Wessel	✓			✓	
Hubert Klausner		✓		✓	
Otto Planetta				✓	
SA (Sturm-Abteilung)					✓
Eduard Dietl				✓	
Heinrich A. H. W. Brauchitsch				✓	
Osebnosti iz nem./avstr. kult., umet. ali športne zgodovine					
Albrecht Dürer	✓			✓	
Johann Friederich von Schiller	✓			✓	
Gustav Jahn	✓				
Johann Wolfgang von Goethe	✓			✓	
Max Kahrer				✓	
Walther von der Vogelweide	✓				
Ernst Mayer					✓
Thomas Koschat	✓				
Florian Geyer von Giebelstadt	✓				
Ulrich von Hutten					✓
Znamenite osebnosti iz lokalne (deželne) preteklosti					
Leopold Layer	✓	✓			
Ortenburg		✓			
Lamberg		✓			
Dietrichstein		✓			
Jurij Vega		✓			
Janez Vajkard Valvasor	✓	✓		✓	
Johannes Maler		✓			
Matevž Langus		✓			
Anastasius Grün		✓			
Josefina Hočevan / Hotschewar		✓			
J. J. Wenzel Radetzky					✓
Alois Bartl					✓
Sv. Ema Krška				✓	
kraljestvo Norik				✓	

del imena, če je preveč spominjal na katoliške svetnike ali cerkev (Bischoflack v Lack an der Zai-er, Sanct Jodoci v Jodociberg). Pri več krajih so dodali natančnejšo lokacijo, da ne bi prihajalo do

zamenjav s kakim istoimenskim krajem drugod v rajhu (Šentvid pri Ljubljani – St. Veit an der Sawe, Hrušica – »Birnbaum an der Sawe«, Podkoren – »Wurzen an der Sawe«, Stein in Oberkrain).

Spremembe poimenovanj ulic in trgov v večjih mestih so izvedli v prvih mesecih okupacije leta 1941 (Kamnik, Kranj, Škofja Loka, Tržič), v Radovljici leta 1942, Jesenice pa so izvedle kar dve preimenovanji: prvo leta 1941 (ponemčenje obstoječih poimenovanj) in drugo leta 1943 (vsebinske spremembe poimenovanj). Nova imena ulic in trgov lahko razdelimo v več kategorij. V prvo kategorijo lahko uvrstimo poimenovanja po nacionalsocialističnih osebnostih. Drugo kategorijo predstavljajo osebe iz nemškega ali avstrijskega kulturnega kroga. V tretji skupini so plemiči, umetniki in znane osebnosti iz Gorenjske/Koroške oziroma prostora »Alpe-Jadran«. S tem so verjetno želeli utrditi zavest o povezanosti posameznih gorenjskih krajev s sosednjimi alpskimi nemško govorečimi deželami, zlasti s Koroško, in poudariti pomen pripadnikov lokalnega plemstva, zaslužnih za pretekli znanstveno-kulturni razvoj Gorenjske, kajti v preteklosti je na slovenskem narodnem ozemlju od vseh slojev prebivalstva ravno plemstvo veljalo za najbolj nemško oziroma najmanj slovensko.¹⁵⁷ Zadnja, čeprav precej številčna skupina so poimenovanja po raznih bližnjih krajih ali rekah in gorah.

Če v pregled zajamemo zgolj poimenovanja po osebnostih in izpustimo poimenovanja po krajevnih značilnostih, dobimo v večjih gorenjskih krajih naslednje stanje.

Pri po-/pre-/imenovanju ulic v večjih gorenjskih krajih so odločevalci po eni strani sledili splošnemu trendu, pri čemer lahko opazimo, da je imel odločilno vlogo tudi »lokalni dejavnik« v kraju. To se najbolj kaže pri trendu »protikataliških« preimenovanj, ki v Jesenicah nekoliko odstopa od ustaljenih vzorcev v drugih gorenjskih krajih. Tako je bila predvojna Cerkevna ulica v Tržiču v času okupacije preimenovana zelo simbolno protikatališko – po protestantskem reformatorju iz 16. stoletja Ulrichu von Huttnu –, medtem ko je bila istoimenska ulica na Jesenicah ves čas okupacije zgolj v nemščino prevedena »Kirchengasse«. Na Jesenicah so v času okupacije na novo uvedli celo ulico, poimenovano po sv. Emi Krški – »Heminagasse«, današnjo Fužinsko cesto pa so iz prvotne »Hüttenstrasse« preimenovali v »Barbaragasse«, torej po zavetnici rudarjev in železarjev sv. Barbari. Omenjeni svetnici sta bili poleg lokalne dobrotnice Jožefine Hočever v Radovljici edini ženski, ki so ju nemške oblasti vključile v novo po-/pre-/imenovanje ulic na Gorenjskem. Pri tem je treba opozoriti, da v predvojnem obdobju v obravnavanih krajih niti ena ulica (razen v Škofji Loki »Nunska ulica«) ni bila po-

imenovana po kaki ženski. Za medvojno obdobje na Jesenicah je bilo značilno, da so ulice do leta 1943 nosile še predvojna poimenovanja (v nemščino so prevedli le izraz za cesto/ulico), čeprav je šlo med njimi za poimenovanja po osebah, ki niso ustrezale politično-ideološki usmeritvi nemških okupacijskih oblasti (na primer po kraljih Petru in Aleksandru Karađorđeviću, škofu Slomšku, generalu Maistru ...).

Pričakovano je bila v obravnavanih krajih stalnica poimenovanje osrednjih mestnih trgov in najpomembnejših ulic po nacionalsocialističnem vodji Adolfu Hitlerju. Pri tem je bil edina izjema Tržič, kjer osrednjega trga niso poimenovali po njem, pač pa po nacistični formaciji SA. Po pogostosti poimenovanj sledijo: drugi človek rajha Hermann Göring (Kamnik, Jesenice), leta 1930 s strani komunistov ubiti član nacionalsocialističnega gibanja Horst Wessel (Kranj, Jesenice) ter leta 1939 umrli avstrijski nacistični funkcionar Hubert Klausner (Jesenice, Radovljica), medtem ko se je po rajhovskem propagandnem ministru Goebelsu imenovala le ena ulica na Jesenicah. Dvakrat sta bila nosilca poimenovanja ulic tudi nemška vojaška (vermaht) poveljnika iz druge svetovne vojne Eduard Dietl in Heinrich A. H. W. von Brauchitsch. Med nemškimi umetniki/kulturniki se dvakrat pojavlja poimenovanje po svetovno znanem nemškem renesančnem slikarju Dürerju (Kranj, Jesenice), pesnikih Schillerju in Waltherju von der Vogelweideju ter dramatiku Goeteju (Kranj, Jesenice). Med imeni iz gorenjske oziroma kranjske deželne zgodovine se največkrat pojavlja poimenovanje po kranjskem polihistorju Janezu V. Valvasorju (Kranj, Radovljica, Jesenice) ter slikarju Leopoldu Layerju (Kranj, Radovljica), po enkrat tudi po matematiku baronu Juriju Vegi (Radovljica) in slikarju Matevžu Langusu (Radovljica). Čeprav so okupacijske oblasti v javnem spominjanju in šolskem sistemu po svoje prikrojile tudi vrednotenje bojev med nemško-avstrijskimi in slovensko-jugoslovanskimi enotami na južnem Koroškem v letih 1918/19, pa razen v Tržiču, kjer so eno ulico poimenovali po na severni strani Ljubelja padlem koroškem brambovcu Aloisu Bartlu, lokalne oblasti temu obdobju niso dajale poudarka. Povezanost z »matično« Koroško so raje želele pokazati s poimenovanjem ulic po antičnem kraljestvu Norik, ki je pred dva tisoč leti združevalo osrednje predele današnje Avstrije in Slovenije, koroški grofici sv. Emi Krški, ki so jo »za svojo« imeli tako nemško kot slovensko govoreči prebivalci, ter po nekaterih koroško-kranjskih plemiških rodbinah iz obdobja pred vzponom modernih nacionalnih gibanj.

¹⁵⁷ Preinfalk, »Na ta način«, str. 105.

FINANCIRANJE

Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin na slovenskem ozemlju v 20. stoletju* (P6-0380), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

IZJAVA O DOSTOPU DO RAZISKOVALNIH PODATKOV

Podatki, na katerih temelji ta članek, so na voljo v članku.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

AS 1603, Deželni svetnik za Kamnik 1941–1945.

SI ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

KRA 2, Občina Kranj 1632–1947.

RAD 2, Občina Radovljica 1870–1945.

JES 1, Občina Jesenice, 1894–1946.

TISKANI VIRI

Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für das Rechnungsjahr 1944 (ur. W. Rachle).

Schumi, Franz: *Urkunden und Regestenbuch des Herzogtums Krain*. Ljubljana: Herausgeber, 1882/3.

Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs des Zivilverwaltungen in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains, Veldes/Klagenfurt. 1941, 1942.

ČASOPISI

Karawanken Bote, slovenska izdaja, 1941, 1942, 1943.

Der Kärntner, Mitteilungsblatt des Kärntner Heimatdienstes, 2022.

LITERATURA

Batič, Matic: Nova govorica prostora: preimenovanje naselij na severnem Primorskem po drugi svetovni vojni (1948–1954). *Acta Histriae* 31, 2023, št. 2, str. 281–306. DOI: <https://doi.org/10.19233/AH.2023.13>

Batič, Matic: Prisvajanje javnega prostora na Primorskem med 1943 in 1945. *Dileme: razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine* 8, 2024, št. 1, str. 165–203. DOI: <https://doi.org/10.55692/D.18564.24.5>

Benedik, France: Seznam ulic, cest in trgov v mestu Kranj – nastanek, poimenovanja in njih spremembe. *Kronika* 47, št. 1–2, 1999, str. 179–190.

Elste, Alfred: *Kärntens braune Elite*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba, 1997, str. 98–103.

Ferenc, Tone: *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945*. Maribor: Založba Obzorja, 1968.

Ferenc, Tone: *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno, 2, Raznarodovanje*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2010.

Gabrič, Aleš: Preimenovanja krajevnih in uličnih

imen v letih 1945–1955. *Prispevki za novejšo zgodovino* 36, 1996, št. 1–2, str. 109–120.

Gemeinde- und Ortsverzeichnis der an den Reichsgau Kärnten angegliederten gefreiten Gebiete Oberkrains und Unterkärntens. Wien: Verlag der Publikationstelle Wien, 1942.

Godeša, Bojan: Italijanska in nemška okupacija Slovenije med drugo svetovno vojno: nekateri primerjalni vidiki njune začetne okupacijske politike. *Acta Histriae* 20, 2012, št. 3, str. 433–444.

Griesser Pečar, Tamara: *Razdvojeni narod: Slovenija 1941–1945: okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.

Hančič, Damjan: Gradbeni projekti nemškega okupatorja v Kamniku. *Kronika* 71, 2023, št. 1, str. 195–216. DOI: <https://doi.org/10.56420/Kronika.71.1.11>

Hančič, Damjan: Odnos nemškega okupatorja do študentov z Gorenjske. *Šolska kronika* 62, 2024, št. 2–3, str. 325–341.

Hančič, Damjan: Okupatorjeve izselitve civilnega prebivalstva v okrožju Kamnik med drugo svetovno vojno. *Prispevki za novejšo zgodovino* 65, 2025, št. 1, str. 209–230. DOI: <https://doi.org/10.51663/pnz.65.1.11>

Hančič, Damjan: *Postati del velike nemške skupnosti. Kamniško okrožje v času nemške okupacije 1941–1943*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2024.

Holynski, Nada: Radovljica v letih po 2. svetovni vojni. *Radovljiški zbornik* 1992, str. 179–191.

Kaufmann, Thomas: *Der Bauernkrieg. Ein Medienereignis*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2024.

Kolar, Bogdan: Organiziranje cerkvenega življenja na Gorenjskem v času druge svetovne vojne. *Arhivi* 25, 2002, št. 1, str. 179–185.

Kragelj, Viktor: *Zgodovinski drobci župnije Tržič*. Tržič: Zavod za kulturo in izobraževanje, 1936 (ponatis 1994).

Matzer, Lisbeth: *Herrschaftssicherung im »Grenzland«. Nationalsozialistische Jugendmobilisierung im besetzten Slowenien (1941–1945)*. Paderborn: Brill/Ferdinand Schöningh, 2021.

Nečak, Dušan: Fritz Valjavec in Südost-Institut v Münchnu. *Prispevki za novejšo zgodovino* 37, 1997 (Ferenčev zbornik), str. 79–88.

Perenič, Urška: Toponomastika uličnih imen, nacionalna identiteta in pripadanje: literarne ulice v ožjem središču Ljubljane. *Kulturni svetniki in kanonizacija* (ur. Marijan Dovič). Ljubljana: Založba ZRC, 2016, str. 325–348.

Pogačnik, Aljaž: *Po ulicah železarskega mesta*. Jesenice, Gornjesavski muzej Jesenice, 2016.

Polec, Janko: Kamniške meščanske hiše in njihovi lastniki v dvesto letih. *Kamniški zbornik* 1 (ur. Zvone Verstovšek). Ljubljana: Občina Kamnik, 1955, str. 51–110.

- Preinfalk, Miha: »Na ta način je moralo plemstvo seveda izgubiti v prebivalstvu sleherno zaupanje«: nekaj aspektov iz zadnjega obdobja plemstva na Slovenskem. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 92 (n. v. 57), 2021, št. 2/3, str. 96–119.
- Skitek, Vinko: *Delovanje nemškega okupatorja v Mežiški dolini med letoma 1941 in 1945* (doktorska disertacija). Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2016.
- Štih, Peter: Državne tvorbe v srednjem veku na slovenskem ozemlju. *Od sanj do resničnosti: razvoj slovenske državnosti* (ur. France M. Dolinar). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2001, str. 1–28.
- Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki II: Klobovsova ulica, Mestni trg, Spodnji trg, Cankarjev trg, Blaževa ulica. Druga polovica 18. stoletja do 1984*. Škofja Loka: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1984.
- Torkar Tahir, Zdenka: Stare Jesenice z Murovo in Plavž. *Naše Jesenice* (gl. ur. Nataša Kokošinek). Jesenice: Občinska knjižnica Jesenice, 2021, str. 64–113.
- Torkar, Silvo: Nemško-slovenski stiki v slovenski toponimiji. *Linguistica (Ljubljana)* 55, 2015, št. 1, str. 161–171.
- Urbanc, Mimi in Gabrovec, Matej: Krajevna imena: Poligon za dokazovanje moči in odraz lokalne identitete. *Geografski vestnik* 77, 2005, št. 2, str. 25–43.
- Valenčič, Vlado: *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, Partizanska knjiga, 1989.
- Valvasor, Johann Weichard: *Ehre des Herzogthums Krain*. Laibach, Nürnberg, 1689. 2. veränderte Auflage, Druck und Verlag v. J. Kranjec, 1877.
- Vilfan, Sergij: *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana, Slovenska Matica, 1996.
- Vodopivec, Peter: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države. Slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Založba Modrijan, 2006.

SPLETNI VIRI

- Lavrenčak, Goran: Imena ulic v Radovljici, Prvič objavljeno: 1. 9. 2015, zadnjič dopolnjeno: 1. 10. 2018, Digitalni arhiv Radovljica (DAR): <http://dar-radovljica.si/Gradnje/Povojne/Ulice%20v%20Radovljici.pdf>
- Ruschnig, Helmuth: »Fünf Monate Arbeit des Kärntner Volksbundes«, nedatiran dokument iz oktobra 1941, Tone Ferenc, *Quellen zur nationalsozialistischen Entnationalisierungspolitik in Slowenien 1941 bis 1945*. Maribor: Založba Obzorja, 1980: <https://www.karawankengrenze.at/ferenc/index.php?r=documentshow&id=168>

SUMMARY

Germanization of Toponyms under the German Occupation of Upper Carniola between 1941 and 1945

The introduction of German place names, along with changing the names of streets and squares in Upper Carniola under the German occupation between 1941 and 1945 was a major aspect of Germanization in this area during the Second World War. The German occupation authorities aimed to clear public space of all unwanted vestiges of the past that testified to the Slovenian character of the province. Moreover, they also changed certain German place names that had been in use since Austria–Hungary. Toponyms with overly highlighted Catholic etymology and those that stemmed directly from the Slovenian language were regarded as especially problematic. The process combined conveying the German national and Nazi political message, and it conferred an image of power to the Nazi regime and the NSDAP as the only legitimate party in the Third Reich. The names of streets and squares in Kranj, Škofja Loka, Kamnik, and Tržič were changed immediately after the occupation, in Radovljica in 1942, whereas the town of Jesenice carried out two renaming campaigns: the first in 1941 and the second in 1943.

Place names that contained several sibilants (š, č, ž) and posed a challenge for German speakers underwent a complete Germanization. In some areas, a place name or a part thereof was changed if it bore an excessively religious or Catholic connotation. Many places with an established (old) German designation were added a more detailed geographical location (most often after the nearest river) to avoid confusion with homonymous places in other parts of the Reich. The newly introduced names of streets and squares in major cities may be divided into several categories. The most prominent names were adopted after the key figures of the National Socialist movement, such as Adolf Hitler, Hermann Göring, propaganda minister Joseph Goebbels, the Nazi martyr Horst Wessel, and so on. The second category comprised the names of famous representatives from the German or Austrian cultural milieu, such as the playwright Friderich Schiller, the literary giant J. Wolfgang Goethe, the painter Albrecht Dürer, and somewhat lesser-known cultural creators from Carinthia or Vienna. The third group was composed of noblemen, artists, and notable personalities from Upper Carniola and Carinthia or the "Alpe-Adria" region: the Carniolan polymath J. V. Valvasor, mathematician Baron Jurij Vega, the painters Lepold Layer and Matevž Langus, Alois Bartl, a member of the Carinthian Landwehr, and so forth. The last group was represented by names derived from various nearby German place names (e.g., *Krainburgerstrasse*, *Veldeserstrasse*, *Vigaunerstrasse*).

After the war, the new government abolished the practice of Germanizing place names and reintroduced Slovenian designations, which sometimes differed from those used in the prewar period. More specifically, in observance

of the new state ideological order, place names, too, had to reflect the spirit of the time and were therefore subjected to the new ideologization.